

Att utveckla sex- och samlevnadsundervisningen

Stefanie Luthman, Skolinspektionen

Tommy Eriksson, Folkhälsomyndigheten

Teresa Fernández Long, Skolverket

Skolverket

Skolan som hälsofrämjande arena

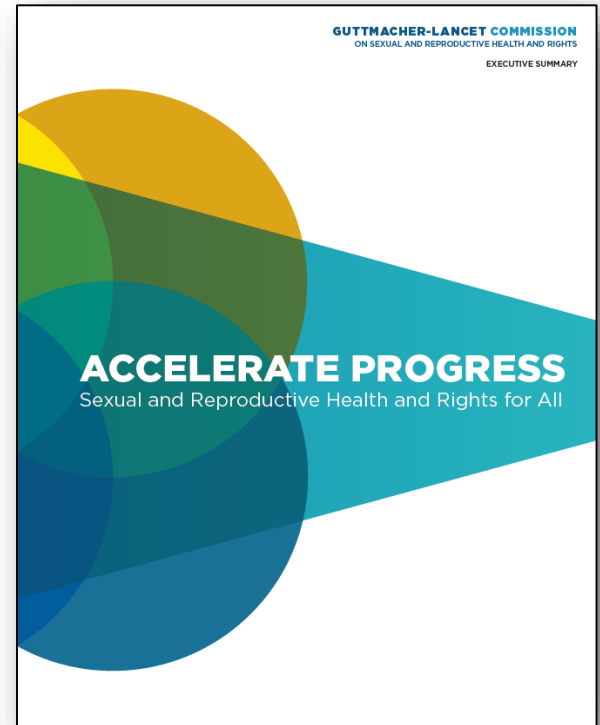
- En hälsofrämjande arena – bredd, långsiktighet och kontinuitet
- Att klara skolan – en skyddsfaktor för hälsan framöver
- Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i undervisning och övrig verksamhet
- Stöd i styrdokument

- Elevhälsan i skollagen 2 kap 25 §

”För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.”

Ny bredare internationell definition av SRHR

- Guttmacher-Lancet commission on sexual and reproductive health and rights

Integrerad definition av sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Sexuell och reproduktiv hälsa är ett tillstånd av fysiskt, känslomässigt, psykiskt och socialt välbefinnande i förhållande till alla aspekter av sexualitet och reproduktion, inte bara avsaknad av sjukdom, dysfunktion eller skada. Därför måste ett positivt förhållningssätt till sexualitet och reproduktion bekräfta den roll njutbara sexuella relationer, förtroende och kommunikation har för självkänsla och allmänt välbefinnande.

- korrekt information och rådgivning om sexuell och reproduktiv hälsa, inklusive evidensbaserad, allsidig och omfattande sex- och samlevnadsundervisning
- information, rådgivning och vård när det gäller sexuell funktion och nöjdhet
- prevention, upptäckt och behandling av sexuellt överförbara infektioner, inklusive hiv, och av infektioner i de reproduktiva organen

Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige

UngKAB15 – en studie om kunskap, attityder och beteende bland unga 16-29 år

www.folkhalsomyndigheten.se

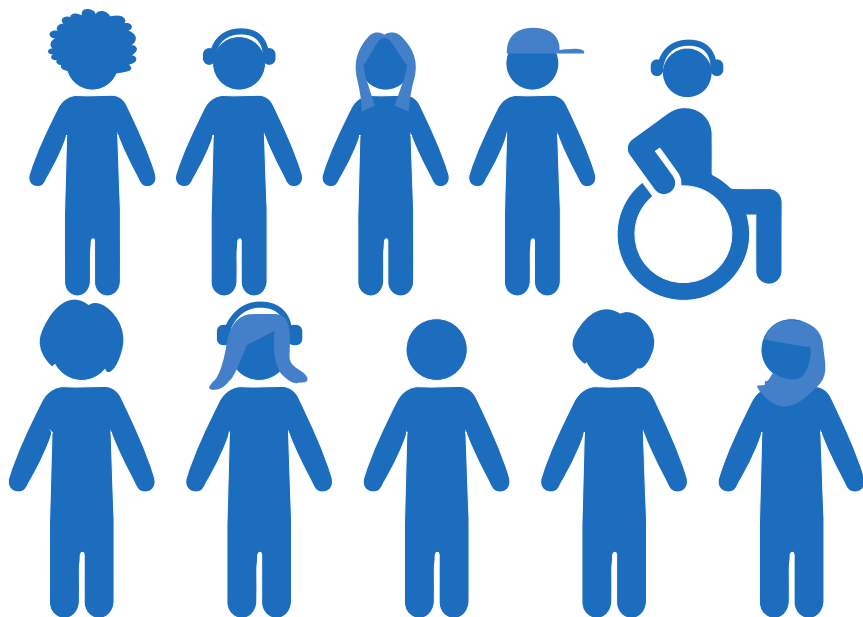
Skolverket

Slutsatser

- Det finns skillnader, framförallt baserat på kön och könsidentitet, som påverkar sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter mellan grupper av unga.
- Tjejer och killar tar olika stort ansvar för preventivmedel, preventivmetoder och testning av sexuellt överförda infektioner.
- Tjejer och killar nås i olika utsträckning av förebyggande insatser så som exempelvis ungdomsmottagningarnas arbete.
- Ojämlighet och ojämställdhet försvårar ett framgångsrikt främjande och förebyggande arbete kring hivprevention och SRHR.

Gav skolan tillräcklig kunskap om sexuell hälsa?

Har du, i skolan, fått de kunskaper du behöver för att ta hand om din egen sexuella hälsa?

49% ansåg att de fått tillräckliga kunskaper för att ta hand om sin sexuella hälsa

Tjejer: 41%

Killar: 58%

Ej kategoriserade: 32%

Skolverket

Vilken kunskap förmedlar skolan till unga?

Sex och samlevnad kan man ha i flera olika ämnen i skolan. Hur mycket fick du lära dig...

Mest belyst i undervisningen:	Andel
Hur man blir gravid	75%
Kunskaper om kroppen	64%
Kondomanvändning	62%

Minst belyst i undervisningen:	Andel
Genus, relationer och jämställdhet	35%
Hiv	31%
Normer och HBT-perspektiv	25%

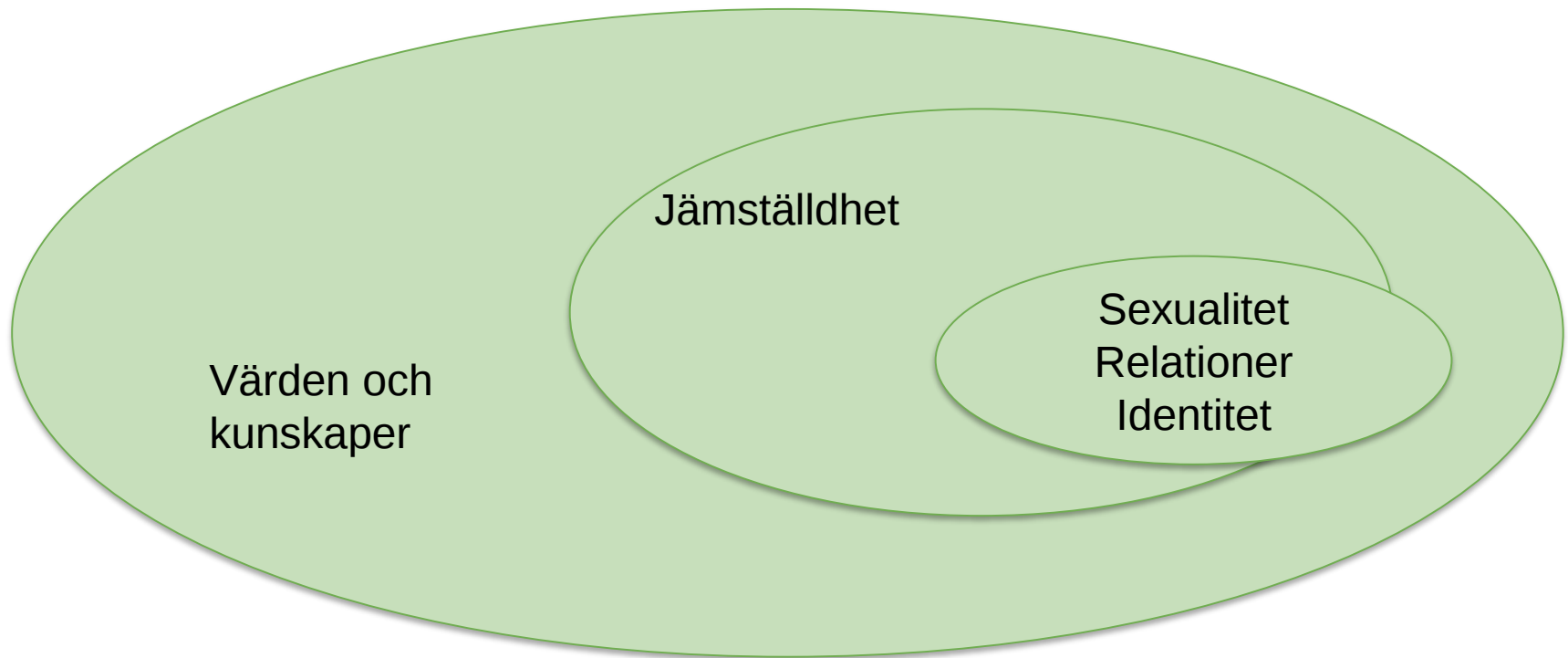
... men vilken kunskap skulle de gärna vilja ha?

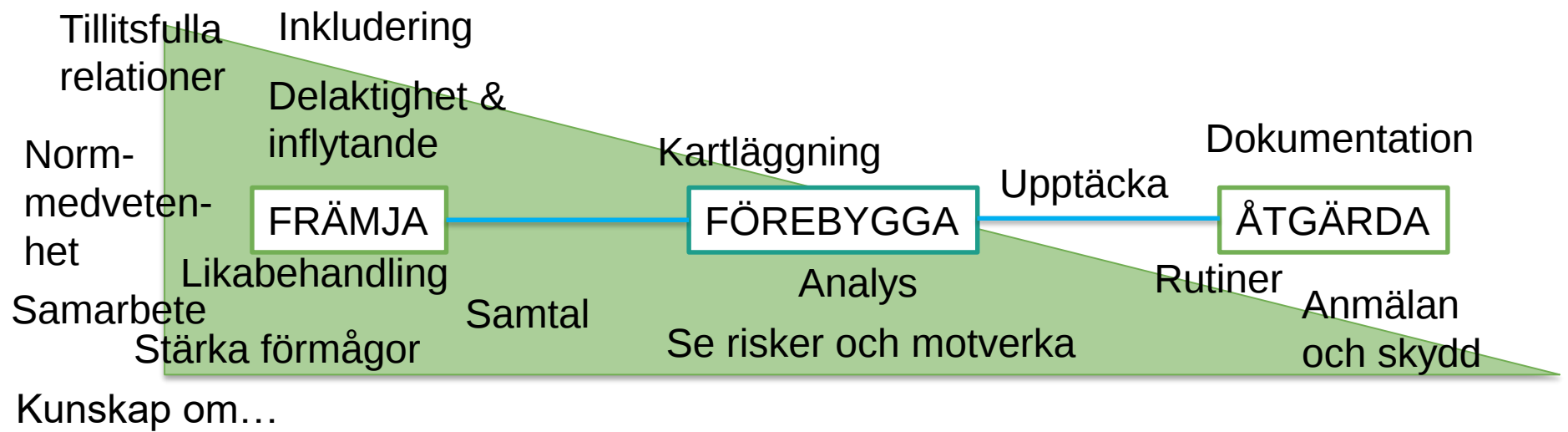
Huvudsaklig informationskälla

Varifrån har du huvudsakligen fått information om relationer, sexualitet, preventivmedel och könssjukdomar?

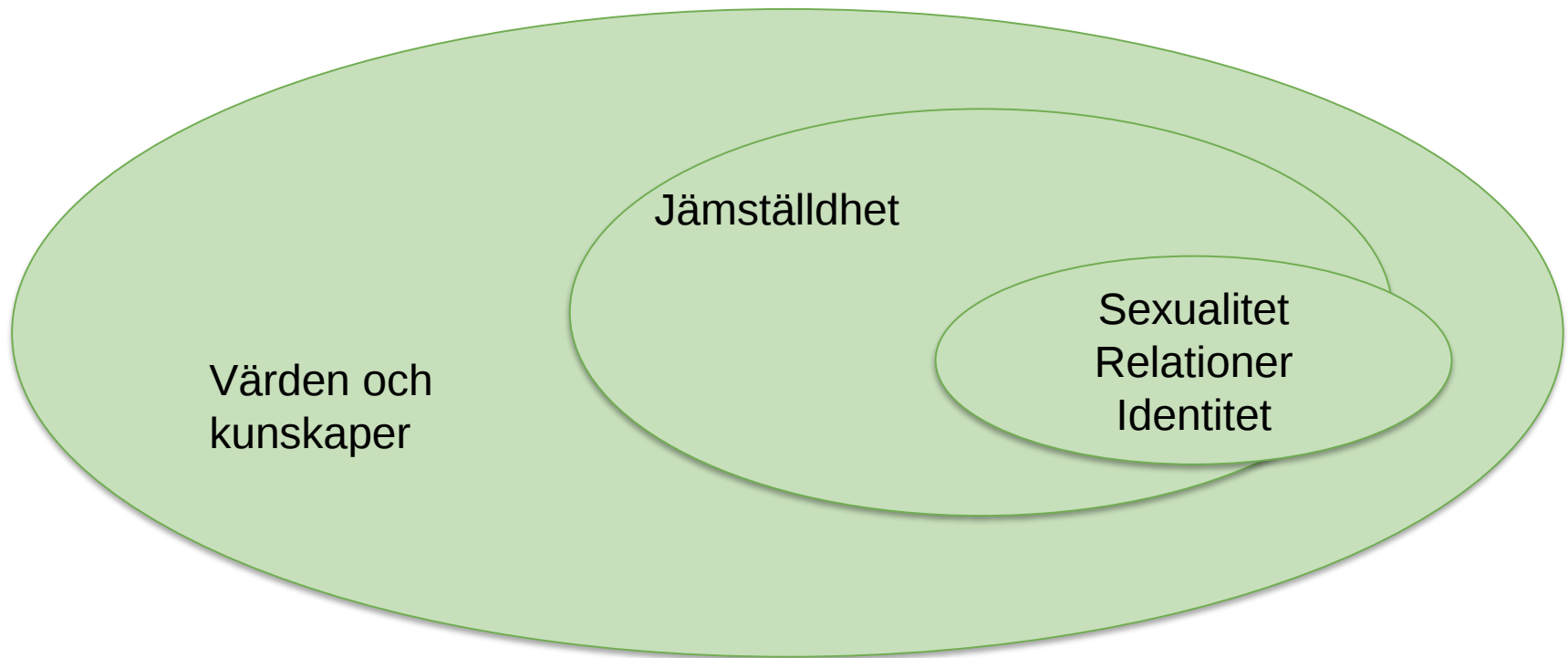
Källa:	Andel:
Internet	70%
Kompisar och vänner	60%
Undervisning om jämställdhet, sexualitet, kön och relationer i skolan	55%
Ungdomsmottagningen	47%
1177 Vårdguiden och UMO.se	44%
TV/Radio	32%
Partner	24%
Mamma	22%
Pappa	11%
Annan mottagning inom HSO/Syskon	10%
Elevhälsan	8%

Ett sammanhållet uppdrag

Ett sammanhållet uppdrag

Alla bär ett ansvar utifrån värdegrundsuppdraget

”...etiska frågor, värdegrund, mänskliga rättigheter. Det är syftet att fostra dem [elever] i detta, skaffa insyn i hur vi tänker i frågor. Låta värderingar brytas mot andras och se på frågor ur olika aspekter.”

”De [elever] ska bli goda samhällsmedborgare. Det finns många krav på eleverna, många gånger kanske kraven hemifrån inte är förenliga med svensk lagstiftning.” (lärare)

”Förra året hade vi en elev från annan kultur, hen hade jättesvårt att titta på bilderna på homosexuella. Då fick vi visa att i det här landet är det ok.”

Exempel på hur lärare undervisar om sex och samlevnad

Familjen och olika samlevnadsformer (samhällskunskap)

På en gymnasiesärskola pratar lärarna med eleverna om relationer när de arbetar med julspelet. Lärarna berättar för eleverna att Josef och Maria fick barn. Sedan frågar de eleverna vilka andra familjekonstellationer som finns idag.

Levnadsvillkor för barn, kvinnor och män förr i tiden (historia)

På en gymnasieskola arbetar eleverna med länsarkivets tidningar från förr. Eleverna läser polisprotokoll och personliga berättelser om bland annat kärleksrelationer, föräktenskapliga graviditeter, abort och änglamakerskor.

Metoder för att förebygga sexuellt överförbara sjukdomar och oönskade graviditeter (biologi)

På en grundskola arbetar eleverna med för- och nackdelarna av olika preventivmedel. "Vad som är säkrast, det kändes viktigt", säger eleverna.

Könsmönster, jämställdhet och identitet i relation till idrotts- och motionsutövande (idrott och hälsa)

På en gymnasieskola lämnar idrottsläraren salen fri till eleverna att själva välja vad de vill göra och bryter sedan aktiviteterna mitt i så eleverna kan observera vilka val som gjorts och gemensamt reflektera över vilka normer som kan ha spelat roll i elevernas (könsstereotypa) val. *Skolverket*

Läroplanerna

Rektorns ansvar

”rektorn har ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att /.../ i undervisningen i olika ämnen integrera ämnesövergripande kunskapsområden, exempelvis miljö, trafik, **jämställdhet**, konsumentfrågor, **sex och samlevnad** samt risker med tobak, alkohol och andra droger” Lgr 11

”Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att /.../ *Eleverna får kunskaper om sex och samlevnad, konsument- och trafikfrågor och riskerna med tobak, alkohol, narkotika och andra droger*” Lgy 11

Exempel från kurs- och ämnesplaner

- Vardagliga moraliska frågor som rör **flickors och pojkars identiteter och roller, jämställdhet, sexualitet, sexuell läggning** samt **utanförskap och kränkning**. (Re, år 4-6)
- **Familjen och olika samlevnadsformer. Sexualitet, könsroller och jämställdhet**. (Sh 4-6)
- Informationsspridning, reklam och opinionsbildning i olika medier. **Hur sexualitet och könsroller framställs i medier och populärkultur**. (Sh 4-6)
- Människans **pubertet, sexualitet och reproduktion** samt frågor om **identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar**. (Bi 4-6)

Exempel från kurs- och ämnesplaner

- Bilder som behandlar frågor om **identitet, kön, sexualitet**, etnicitet och maktrelationer. Vilket budskap de förmedlar och vilken påverkan de kan ha. (Bd, år 7-9)
- Hur olika livsfrågor, till exempel meningen med livet, **relationer, kärlek och sexualitet, skildras i populärkulturen**. (Re, 7-9)
- **Ungdomars identiteter, livsstilar och välbefinnande** och hur detta påverkas, till exempel av socioekonomisk bakgrund, **kön och sexuell läggning**. (Sh, 7-9)

Exempel från kurs- och ämnesplaner

- Människans **sexualitet och reproduktion** samt frågor om **identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar**. Metoder för att **förebygga sexuellt överförbara sjukdomar och oönskade graviditeter** på individnivå, på global nivå och i ett historiskt perspektiv. (Bi 7-9)
- Naturvetenskapliga aspekter på, reflektion över och diskussion kring **normer**, rörande **människans sexualitet, lust, relationer och sexuella hälsa**. (Na 1a1, 1b)
- Olika religioners syn i sociala frågor och samhällsfrågor, till exempel i frågor som rör **kön, sexualitet** och ekonomi. (Re 1)
- Religion i relation till **kön**, socioekonomisk bakgrund, etnicitet och **sexualitet**. (Re 1)

Svenska/Svenska
Kansior

Sexualitet och makt

SRHR – sexuell och

hälsa och

Historia

Se

Bild

Biologi

TEMA KÄRLEK 14 februari

Idrott och hälsa

Idrott och hälsa

Känner

Kroppsideal

Samhällskunskap

Historia

Nöjd före, under och efter...
Sexuellt välbefinnande

Samhällskunskap

Integ

Biologi

Biologi

nitet

Sexuell praktik

Religionskunskap

st

Historia

Samhällskunskap

Ömsesidighet

h utsatthet

Or

Bild

ngar

Sexualitetens
egenvärde

Pornografi

Att få vara

Idrott och hälsa

Att diskutera

- Vad fungerar bra i arbetet med sex- och samlevnadsundervisningen på din skola?
- Vad behöver utvecklas på din skola vad gäller sex- och samlevnadsundervisningen?

Att stärka likvärdigheten och kvalitén

- Balans mellan frisk- och riskperspektiv
- Rektor / huvudman
- Systematiskt kvalitetsarbete
- Samverkan internt / externt
- Kollegialt lärande
- Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

Att stärka likvärdigheten och kvalitén

- Variation i arbetssätt med fokus på samtal och reflektion
- Progression
- Elevdelaktighet
- Normmedvetet förhållningssätt

Vad måste göras på skolnivå?

Systematisk utveckling av sex- och samlevnadsundervisningen

- Ta fram tydliga mål för skolans arbete med sex- och samlevnadsundervisningen
- Följ upp och utvärdera målen
- Utveckla sex- och samlevnadsundervisningen utifrån dessa resultat

Personalens kompetens

- Rektorn följer regelbundet upp att personalen har den kompetens som krävs för att undervisa om sex och samlevnad
- Rektorn erbjuder relevant kompetensutveckling där det behövs

Elevhälsans roll

- Elevhälsans personal medverkar i sex- och samlevnadsundervisningen
- Elevhälsans personal stödjer lärarna i sitt arbete med sex- och samlevnadsundervisningen

Kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisningen 2018

www.skolinspektionen.se

Skolverket

Bildspel och samtalshandledning

Folkhälsomyndigheten har tagit fram ett diskussionsunderlag som ger exempel på vilka frågor som skolan kan utgå ifrån i arbetet med att skapa större jämlikhet för unga och unga vuxna i och utanför skolan när det gäller sexualitet och relationer. Underlaget hämtas från [Folkhälsomyndighetens webbplats](#).

Diskussionsunderlaget bygger på kunskap och slutsatser om ungas hälsa och sexualitet från undersökningen UngKAB15 samt budskap som lutar sig mot skolans och läroplanernas skrivningar. Genom ett kvalitetsökat arbete på området kan skolan medverka till att förebygga ohälsa och främja sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter bland unga ur jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv.

Bakgrunden till underlaget

Innehållet i underlaget baseras på resultat från en studie från Folkhälsomyndigheten som är Sveriges hittills största undersökning om sexualitet och hälsa bland unga, *Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige, UngKAB15 – en studie om kunskap attityder och beteende bland unga 16-29 år*. Resultaten visar att skolans undervisning om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter - och då framförallt i fråga om relationer, jämställdhet och hbtiq - behöver stärkas bland annat genom normkritiska perspektiv och förhållningssätt.

- Skolan behöver stärka unga i att ha säkrare sex.
Diskussionsfråga: Hur kan ni som arbetar i skolan minska glappet mellan attityd och beteende?
- Ungarna behöver kunskap om vad ömsidig sexualitet innebär.
Diskussionsfråga: Hur kan ni som arbetar i skolan motverka kränkningar, sexuella trakasserier och övergrep?
- Alla unga, och särskilt killar, behöver bli bättre på att ta ansvar för sin egen och sina partners sexuella hälsa.
Diskussionsfråga: Hur diskuterar ni jämställd sexuell hälsa med eleverna?
- Ingen ska bli bemött eller behandlad på ett kränkande eller diskriminerande sätt i skolan.
Diskussionsfråga: Hur arbetar ni för att främja allas lika värde och motverka diskriminering och kränkningar?
- Att hitta bra information på nätet och att ha god källkritik är viktigt.
Diskussionsfråga: Hur stärker ni det i skolan?
- Skolan behöver bli bättre på att belysa jämställdhet, normer, relationer och hbtiq-perspektiv i undervisningen.
Diskussionsfråga: Hur kan undervisningen bättre spegla läroplanens skrivningar?

Se bildspelet och ladda ner samtalshandledning på Folkhälsomyndighetens hemsida – ett sätt att ta sig an resultaten från UngKAB15 i arbetsgruppen!

Stöd från Skolverket

Främja likabehandling SKOLANS VÄRDEGRUND

Grundskola och gymnasieskola

Målgrupp: Lärare och annan skolpersonal

Om modulen: Modulen visar hur skolan kan arbeta för att främja elevers lika rättigheter och möjligheter. I modulen ges exempel på hur ett tryggt klimat möjliggör fokus på lärande.

Exempel på innehåll:

- Syna obalansen mellan det främjande och det åtgärdande arbetet
- Normspaning tillsammans med elever
- Upprepade mikrohandlingar för förändring

Start	Läroplaner ämnen & kurser	Prov & bedömning	Regelverk	Från skola till arbetsliv	Skolutveckling	Kompetens & fortbildning	Statistik & utvärdering	Skolfön
-------	------------------------------	---------------------	-----------	------------------------------	----------------	-----------------------------	----------------------------	---------

Du är här: Start / Skolutveckling / Värdegrund / Utveckla undervisningen / Kontroversiella frågor

Skolutveckling

- ▶ Lärande
- ▶ Resurser för lärande
- ▶ Forskning
- ▶ Elevhälsa och miljö
- ▶ Kvalitetsarbete
- ▼ Värdegrund

Värdegrund i vardagen

Jämställdhet

- ▶ Sex och samlevnad
- ▶ Kränkande behandling
- ▶ Främskingsfientlighet och rasism
- ▶ Hedersrelaterad problematik

Utveckla undervisningen

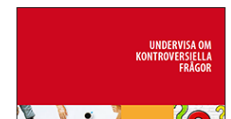
Kontroversiella frågor

Undervisa om kontroversiella frågor

Frågor som väcker starka känslor kommer då och då upp i skolan. Ibland kan de skapa spänningar i klassrummet och det behöver lärare hantera. Elever behöver få möjligheter att diskutera även kontroversiella frågor. Tillsammans kan lärare utveckla sitt arbete att leda också dessa samtal. Det är en viktig del i skolans demokratiska uppdrag.

En omvärld med extremism, populism och polarisering påverkar och ställer krav på skolans roll i vår demokrati. Eleverna ska bejaka och respektera demokrati och mänskliga rättigheter. De ska också utveckla förmågor som krävs för att kunna ta en aktiv roll i demokratin. Här spelar samtalet ofta en viktig roll och att lärare inte backar från undervisning i kontroversiella frågor.

Olika frågor kan uppfattas som kontroversiella beroende på situation och erfarenheter. Det kan vara allt från politik och religion till kultur och traditioner. Det kan beröra frågor som till exempel rasism, heder, sex och samlevnad, diskriminering och våldsbejakande extremism. Även om situationerna och frågorna är olika så

Skolverket

Tack!

Stefanie.luthman@skolinspektionen.se

Tommy.eriksson@folkhalsomyndigheten.se

teresa.fernandez.long@skolverket.se

Skolverket